

ciškono, garsaus „Aidu“ kultūros žurnalo redaktoriaus Leonardo Andriekaus, 1987 m. Iankiausi Bruklinė įsikūrusiame lietuvių išeivijos kultūros centre. Jame lietuvių dailininkų dovanotų kūrinių parodoje suradau ir V. Kasiulio paveikslus. L. Andriekaus tvirtinimu, Niujorke V. Kasiulio paroda buvo šiltai sutikta, gerai įvertinta, o vietos muziejai ir galerijos noriai įsigijo dailininko kūrinių.

Lietuvoje V. Kasiulis buvo retai minimas, nes mūsų visuomenei dailininko kūryba ilgai buvo nepasiekiamo.

Tik dabar, kai dailininko našlė Bronė Kasiulienė LDM paskolino jo kūrinių kolekciją iš Paryžiuje saugomo dailininko kūrybos fondo, atsirado galimybė V. Kasiulio kūrybinį palikimą pristatyti Lietuvos žiūrovams. Žiūrovai gali susipažinti ir su V. Kasiulio darbais, kuriuos parodai iš Niujorko rinkinio paskolino buvęs dailininko mecenatas dr. Juozas Kazickas (JAV). Kūrinius parodai „Vytauto Kasiulio rojaus sodai“ paskolino ir vertingus lituanistikos rinkinius sukaupę mūsų kolekcininkai Edmundas Armoška, Rolandas Valiūnas, Eugenijus Tinfavičius, Edita Mildažytė ir Gintautas Vyšniauskas, Gediminas Petraitis. Parodoje eksponuojami dailininko kūriniai iš Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus, LDM, Kauno valstybinio muzikinio teatro. Parodos lankytojams pristatoma per 150 kūrinių iš įvairių Vytauto Kasiulio kūrybos laikotarpių.

Tikimės, kad V. Kasiulio kūrybos paroda taps įsimintinu Nacionalinės programos „Vilnius – Europos kultūros sostinė 2009“ meno projektu. Išleistas ir katalogas, kuriame publikuojami tarptautinėje dailės parodoje „Vytauto Kasiulio rojaus sodai“ pristatomi tapybos ir grafikos kūriniai iš Paryžiaus, Niujorko, Vilniaus ir Kauno kolekcijų. Katalogą sudarė ir dailininko V. Kasiulio kūrybos apžvalgą parengė šios parodos kuratorė menotyrininkė Laima Bialopetraičienė ir parodos koordinatorė Rima Rutkauskienė. Parodai ir albumui finansinę paramą skyrė Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. ■

Antano Lukšėno nuotr.

Vytautas Kasiulis. Smuikininkas gatvėje, 1950.

Baltų vienybės diena Kupiškio krašte

Violeta ALEKNIENĖ

Senieji amatai – tautos kultūros liudininkai bei saugotojai, padedantys atskleisti kūrybos, sąmonės, apskritai dvasinės kultūros raidą. Tačiau be žmogaus sąlyčio su jais viskas pranyksta užmarštyje. Atgaivinti ir prikelti sunkiau nei prarasti.

Kibirėlių iš liepos žievės gamyba. Iš kairės: Birutė Salatkienė, Vytautas Butvilas-Mažylis.

THE SOLIDARITY DAY OF THE BALTS IN KUPIŠKIS REGION

Violeta ALEKNIENĖ

The old crafts, witnesses and treasurers of the national culture, illustrate the development of creation and moral culture. However, if no contact exists between a man and crafts they become simply forgotten. It's far more difficult to reanimate them and bring to new life than to loose. Though today it is hard to admit, some traditions and crafts must be brought to new life. Therefore, the specialists of the Kupiškis Ethnographic Museum in celebrating the Millennium of Lithuania put a goal to introduce the society, particularly the young generation, to the oldest, pre-historic crafts. The publication speaks about the festival of the Solidarity Day of the Balts held on 19 September 2009 on the Kupiškis Mound when the old settlement of the Sėliai tribe was reproduced; old crafts and folk arts were showed.

Šiandien nors ir sunku pripažinti, tačiau kažkuriuos papročius bei amatus reikia prikelti naujam gyvenimui. Todėl Kupiškio etnografijos muziejaus specialistai Lietuvos tūkstantmečio paminėjimo metais siekia visuomenę, ypač jaunąją kartą, supažindinti su seniausiais – priešistorėje atsiradusiais amatais. Tai įrodo parengtas pilietinio tautinio ugdymo projektas „Senieji baltų amatai“.

Nuo Kupiškio piliakalnio, kurį Povilas Matulionis prilygina nuo amžių žemėsna įklimpusio didžiulio meškino nugarai, prasideda Sėlių genties teritorijoje esančio miestelio istorija. Čia, ant aukšto kalno, kurį juosia šimtamečiai ažuolai ir liepos, 2009 m. rugsėjo 19 d. pučiamų ragų gausmas skelbė didelės, kupiškėnams neįprastos Baltų vienybės dienos šventės pradžią.

Atvykę maži ir dideli ant piliakalnio pamatė senosios Sėlių genties gyvenvietės vaizdą. Šventės sumanytojų dėka žiūrovas tarsi „įvedamas“ į jau tolimą istorinę aplinką ir jos kultūrą. Baltų vienybės dienos potėmė – folkloras ir senieji amatai.

Ant piliakalnio ir jo papėdėje įsikūrė penkios senųjų amatų stovyklos. Atvykusi iš Šiaulių archeologė Birutė Kazimiera Salatkienė nustebė, kad originalesnę vietą tokio pobūdžio renginiui vargu ar kur rasime. Tarp svyrančių liepų supintos iš medžio šakų sienos prilijo stovyklos būsto sienoms, o didžiulės šakos stogui.

Piliakalnio papėdėje – kalvių iš Panevėžio krašto stovyklėlė. Prie žaidro ir priekalo darbavosi du kalviai – Vytautas Kryživičius ir Saulius Kronis. Kalviai leido žiūrovams prie dumplių rato pasimankštinti, mostelti kūjeliu ant įkaičiusios geležies gabaliuko. Patys mažiausi šventės dalyviai kaip bitutės suko dumplių ratą. Kai kuriems vaikučiams reikėjo net tėvelių pagalbos. Abu kalviai teigė, kad jų amatui sunkmetis nebaisus. Yra užsakymų keliems mėnesiams – paminklams, bažnyčioms, seniems ir naujiems dvarams reikia kaltinių, unikalių puošmenų. Juos labai džiū-

gino, kad kalvystės amatu domisi jaunimas. Be to, ir darbo įrankius jie pasidarė patys.

O piliakalnio aikštės pakopose buvo dar trys dirbtuvėlės. Vienoje iš jų laukė archeologė iš Šiaulių B. K. Salatkienė, jos dukra Audronė ir Vytautas Butvilas. Šių žmonių unikali apranga traukė dalyvių dėmesį. Jie rodė, kokie daiktai sumeistruojami iš liepos žievės, kokio originalumo drabužiais galima pasipuošti per šventes, kad ir tolimų amžių kultūra yra suprantama ir dabar, jog senų, menininkų drabužių modeliai ir papuošalai yra pritaikomi ir šiandien. Berniukai ir mergaitės, amatininkų padedami, mokėsi daryti liepos žievės kibirėlius, iš lininio audeklo siūti sijonus, palaidines...

Šiandien niekas negali pasakyti, kiek molinių indų šukių tūno Kupiškio piliakalnio klotuose. Jis dar niekada nebuvo tyrinėtas. Netoli šiauliečių triūsė puodžių amatą puoselėjantys ukmergiškiai Vita ir Darius Vaitkevičiai. Jiems netrūko nei žiūrovų, nei pagalbininkų. Namų apyvokos daiktų lipdyba, vėliau žiedimas – nuo seniausių laikų visame pasaulyje žinomas amatas lyg magnetas traukė vaikus. Prie sukimo rato susidarė net eilutė.

Kitoje piliakalnio pusėje prie papuošalų iš vario ir žalvario kūrėjo Stanislovo Algirdo Bagdonavičiaus visą šventės laiką būrėsi žmonių pulkeliai. Jis nepavargo pasakoti apie savo gaminių sąsajas su tolimų genčių kultūra, papuošalų gydomasias galias. O pats kūrėjas šiuo amatu susidomėjo prieš kelis dešimtmečius, per vienas vestuves rankose palaikęs puošnaus piršlio žalvarinę sagę. Jam labai rūpi, kad tokios šventės Lietuvoje prigytų, jaunimas domėtųsi senąja kultūra ir rastų vietos jai savo buityje. Todėl su meile ir dideliu polinkiu meistras mokė iš vario ir žalvario pasidaryti patinkančią papuošalą.

Piliakalnio papėdėje ruseno laužas. Virš jo, užkabintas ant geležinių stiebų, kunkuliavo trijų kibirų talpos katilas. Jame virė medžiotųjų sriuba, vadinama „bliauka“. Šių vaišių šeimininkei Nijolei Semėnienei rūpėjo, kad visiems šventės dalyviams užtektų „bliaukos“ paskanauti. Pasisotino apie 150 žmonių.

Į Baltų vienybės dieną atvyko gausus būrys svečių iš Latvijos ir Lietuvos. Juos į vieną vietą subūrė folkloristė Alma Pustovaitienė, parengusi projektą „Baltų vienybės diena“. Prie rusenančio aukuro protėvių garbei buvo dovanotos dainos, šokiai, liaudies instrumentais atliekamos melodijos. Juk piliakalnio giliuose klotuose mūsų protėvių gyvenimo būdo, jų naudotų daiktų ir pagarbos gamtai dvasia tebealsuoja.

Šventėje visi jautėsi kaip savi. Koncerto pradžią paskelbė ragais at-

Deginamas ožys.

likta sutartinė „Vieversėlis“. Renginio vedėja A. Pustovaitienė kupiškėnų šneka visus supažindino su Kupiškio piliakalni atsidarimo legendomis. Lietuvos ir Latvijos folkloro ansamblių surengtas koncertas tarsi aidu sušaukė baltų genčių kultūrą į sėliškajį kampelį.

Visi svečiai vadinti genčių vardais. Jotvingių kraštui atstovavo Varėnos rajono Žilinių pagrindinės mokyklos mokytojų folkloro ansamblis (vad. Aušra Jachimovičienė), aukštaičių – folkloro ansamblis iš Panevėžio „Raskila“ (vad. Lina Vilienė), iš pačios sėlių širdies Latvijos, Jekabpilio, – vaikų ir jaunimo centro folkloro ansamblis „Raksti“. Iš Žemaitijos pradžios atvyko Šiaulių „Saulėtekio“ gimnazijos folkloro ansamblis „Vieversėlis“ (vad. Arūnas Stankus). Jaunimas jiems negailėjo plojimų už pačių pagamintus senovinius muzikos instrumentus. Sūduvos kraštą pristatė folkloro ansamblis „Žibinyčia“ iš Marijampolės (vad. Žydrūnas Rutkauskas).

Šventės pabaiga susieta su rudeninio lygiadienio apeigų atlikimu. Giesmė pagarbintas ažuolas, po kuriuo šaknimis – protėvių kapai. Kitų metų derliaus vardan pelenais virto piliakalnį puošusi šiaudinė ožio skulptūra.

Edukaciniai projektai visuomenei, o ypač jaunimui, padėjo išsamiau pažinti Rytų Aukštaitijos protėvių – Sėlių genties kultūrą, dalyvauti senųjų amatų gamybos, priešistorinės gyvenvietės kūrime. Nauja erdvė, jaunimo folkloro ansamblių pasirodymai prisidėjo prie jauno žmogaus vertybinių nuostatų ugdymo: kaip mylėti, pažinti, perimti, kas priimtina visai tautai!

Kupiškio etnografijos muziejaus ir kultūros centro specialistų organizuotas renginys „Baltų vienybės diena“ tapo tarsi kelionė tūkstantmečiu atgal, į mūsų valstybės priešistorę, kai šiaurietiška baltų, tarp jų ir Sėlių genties, kultūra stebino visus atvykėlius iš Europos. ■

Aušros Jonušytės nuotr.

Demonstruojamas puodų žiedimas ir apdirbimas. Mokoma, kaip gaminti puodus.

Koncertuoja ansamblis „Raksti“ iš Jekabpilio (Latvija). Vadovė Vita Talla.

Pabėgimas iš IX forto

Jūratė IDAITĖ, Janina BARŠAUSKAITĖ

Kiekvienais metais gruodžio mėnesį Kauno IX forto muziejus mini 64 kalinių – lavonų degintojų pabėgimą iš IX forto, kuris įvyko 1943 m. gruodžio 25 d. Pažymint šį įvykį, muziejuje rodomas R. Bružo filmas „Pabėgimas“, vedama teminė ekskursija ir edukacinė pamoka „Pabėgimas“.

Mokiniai vaidina kalinius, planuojančius pabėgimą.

„ESCAPE FROM THE NINTH FORT“

Jūratė IDAITĖ, Janina BARŠAUSKAITĖ

During the World War II (1939–1945), in Nazi occupied lands, peaceful people, the Jews in particular, were killed en masse. After the Nazi Germany experienced the first severe losses on the front, the end of the war became unclear and it was decided to hide the places of the mass killings, while the prisoners who were forced to do this job had to be killed. 64 people were brought to the Ninth Fort in Kaunas to burn corpses. They clearly understood what lies in future for them and on 25 December 1945 organized the runaway from the Ninth Fort. To mark this event, every December the Ninth Fort in Kaunas invites visitors to the thematic excursion and the educational lecture “The escape” which is introduced in this publication. The educational lecture arouses strong emotions and leaves deep impression to both teachers and schoolchildren.